

اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی و آسیب‌های روانی- اجتماعی در جوانان مطالعه موردی: شهر اردبیل

عالیه ناظمی^۱، رضا کاظمی^۲، حسین حقی^۳، رضا قاسمی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۳/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۵/۱

صفحه: ۴۳-۵۵

چکیده

شبکه‌های اینترنت در کنار مزایای بی‌شمارش، معایبی نیز دارد که عدم آشنایی کامل با آسیب‌های روانی و اجتماعی آن می‌تواند مشکلاتی را به بار آورد. این مقاله درصدد بوده است تا برخی از معایب موجود در شبکه‌های مجازی را معرفی و راهکارهایی جهت مقابله و کاهش این‌گونه آسیب‌ها ارائه نماید. از این رو پژوهش حاضر با هدف بررسی آسیب‌های روانی و اجتماعی ناشی از اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی و راه‌های مقابله با آن صورت گرفت. این پژوهش از نوع کتابخانه‌ای و میدانی است. جامعه آماری شامل جوانان ۱۸ تا ۳۸ ساله اردبیل می‌باشد که از بین آن‌ها ۱۰۰ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. داده‌های با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری شدند. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی و جدول فراوانی استفاده شده است. نتایج توصیفی تحلیلی تحقیق نشان داد که اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی تأثیرات مستقیمی بر آسیب‌های روانی- اجتماعی در جوانان دارد و باید برای مقابله با آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن فرهنگ‌سازی نمود.

کلیدواژه‌ها: آسیب‌های اجتماعی، آسیب‌های روانی، شبکه‌های اجتماعی مجازی، اردبیل.

۱. باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران، کارشناس ارشد روانشناسی عمومی، پست الکترونیک: a.nazemi283@gmail.com
۲. بورد تخصص اعصاب و روان، استادیار و معاون دانشگاه علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل.
۳. کارشناس علوم انتظامی، دانشگاه علوم انتظامی تهران.
۴. کارشناس ارشد حقوق، همکار پژوهشی دفتر تحقیقات کاربردی اردبیل.

مقدمه و بیان مسئله:

مسئله مربوط به آسیب‌های روانی و اجتماعی^۱ از دیرباز در جامعه بشری مورد توجه اندیشمندان بوده است. همزمان با گسترش انقلاب صنعتی و گسترش دامنه نیازمندی‌ها، محرومیت‌های ناشی از عدم امکان برآورده شدن خواست‌ها و نیازهای زندگی موجب گسترش شدید و دامنه‌دار فساد، عصیان، تبهکاری، سرگردانی، دزدی و انحراف جنسی و دیگر آسیب‌ها شده است. هرچند اکثر مشکلات اجتماعی انواعی تکراری در طول نسل‌های مختلف هستند، اما چنانکه مشاهده می‌شود برخی از این انواع در برخی نسل‌ها اهمیت بیشتری پیدا کرده است و حتی برخی انواع این آسیب‌ها در نسل‌های بعدی زاده شده‌اند. از سوی دیگر از آنجایی که یک‌سری علل غالب در هر جامعه وجود دارند که نسبت به سایر علل اهمیت بیشتری در بروز آسیب‌ها دارند، هرچند از انواع متمایز آسیب‌ها سخن می‌رود، اما عمدتاً همپوشی‌هایی بین آن‌ها دیده می‌شود (اروانه، ۱۳۹۱: ۱۲).

یکی از مسائلی که باعث بروز آسیب‌های روانی و اجتماعی در جامعه می‌شود، ظهور شبکه‌های اجتماعی است، شبکه‌های اجتماعی فضایی آنلاین هستند که بر ساخت و بازتاب روابط اجتماعی میان افراد تمرکز می‌کنند؛ افرادی که در این فضا به تبادل علایق و فعالیت‌هایشان می‌پردازند. در بحث از آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی، نکته‌ی حائز اهمیت، ریسک بسیار بالای این‌گونه شبکه‌ها از لحاظ آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی می‌باشد. شبکه‌های مختلف اجتماعی با صدها میلیون کاربر در سال‌های اخیر توجه مهاجمان سایبری را نیز بیش از هر هدف دیگری به خود جلب کرده‌اند. کاربران ساعت‌های بسیاری را برای چت کردن با دوستانشان و چک کردن صفحه شخصی در شبکه‌های اجتماعی صرف می‌کنند (عزیزی، ۱۳۹۰؛ به نقل از زند و منتظری، ۱۳۹۲: ۲۱۵). طبق آمار ارائه شده توسط پرایس^۲ (۲۰۱۰) نزدیک به ۶۱ درصد از کاربران وب در سراسر دنیا، روزانه به شبکه‌های اجتماعی مراجعه می‌کنند. در این آمار، شبکه‌ی اجتماعی فیس بوک با ۳۱/۹ درصد آراء، پرمخاطب‌ترین شبکه‌ی اجتماعی لقب گرفته است. البته باید

1 - Psychological and social damage

2 - Price

اذعان نمود که در حال حاضر هیچ گونه اطلاعات قابل اعتمادی از تعداد استفاده کنندگان از شبکه‌های اجتماعی مجازی وجود ندارد. اگرچه تحقیقات نشان‌گر آن است که محبوبیت شبکه‌های اجتماعی در سراسر دنیا در حال گسترش است (ضیایی پرور و عقیلی، ۱۳۸۹: ۲۶).

وقتی به شبکه‌های اجتماعی توجه می‌کنیم و ارتباطاتی که می‌تواند وجود داشته باشد، از دیدگاه تحلیل رفتار متقابل که نوعی روش برای نگاه به انسان و روان‌درمانی رفتار وی است. سه نیاز اساسی در روابط بین انسان‌ها با یکدیگر به صورت پیوسته در حال ارضا شدن است، انسان می‌تواند در این فضا با داشتن ارتباطات وسیع، که بسیار گسترده‌تر از ارتباطات فرد به فرد در دنیای واقعی است، از نظر ذهنی و یا عاطفی با دیگران در ارتباط قرار بگیرد، خیلی از این نیازها در ارتباطات دنیای مجازی خصوصاً در شبکه‌های اجتماعی به واسطه ماهیت آن شروع به ارضا شدن می‌کند حتی برای افرادی که از روابط اجتماعی ضعیف‌تری در دنیای واقعی برخوردار هستند یک موقعیت بسیار مناسب است تا بتوانند از این طریق به نیازهای طبیعی خود پاسخ بدهند (بادی و الیزون^۱، ۲۰۰۸: ۲۲۰). شبکه‌های اجتماعی مضرترین و منفی‌ترین آسیب‌های روحی و روانی را روی افراد مختلف برجای می‌گذارند که در این مطلب به بررسی آنان می‌پردازیم. نیمی از مردم جهان به صورت مستمر در اینترنت حضور دارند و پایان سال ۲۰۱۴ میلادی گفته شد که دوسوم جهانیان عضو شبکه‌های اجتماعی هستند. حضور در شبکه اجتماعی و سر زدن به صفحات مختلف آن مانند خوردن غذا برای مردم عادی شده است. میزان اثرگذاری شبکه اجتماعی روی سیستم هورمونی بدن بسیار گسترده‌تر از تأثیرات حضور در اینترنت است. در سال ۲۰۰۰ میلادی گفته شده بود که ۱۲ ثانیه حضور در اینترنت می‌تواند باعث ترشح آدرنالین در بدن شود و این در حالی است که بررسی‌های سال ۲۰۱۴ میلادی نشان داد هشت ثانیه حضور در شبکه اجتماعی می‌تواند اثر مشابه را برجا بگذارد. به هر حال، باید این مسئله را پذیرفت که شبکه اجتماعی کاربردی‌ترین ابزار ارتباطی در جهان محسوب می‌شود و محبوبیت

---

1 -Boyd & Ellison

فراوانی نزد کاربران دارد (کونتینون و اجالا، ۲۰۱۱: ۲۶). اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی می‌تواند نوعی پوشش باشد بر روی مسائل روانی دیگری که فرد به صورت اعتیاد گونه، با حضور در فضای مجازی آن را پنهان می‌کند. در واقع همیشه وقتی موضوع اعتیاد در تمامی زمینه‌ها مطرح می‌شود ما با نوعی رفتار وسواسی طرف هستیم که فرد نمی‌تواند آن را کنترل کند بنابراین تمایلاتی در درون وی هست که رفتارهای او را به سمتی پیش می‌برد که اگر آن کار را نخواهد انجام دهد غیرقابل اجتناب خواهد بود. اعتیاد چه در فضای مجازی باشد و یا به هر شکل دیگر، می‌تواند نوعی اجتناب از برخورد با واقعیت‌های باشد که درون سطح ناخودآگاه فرد، سرکوب شده است (عزیزی، ۱۳۹۰؛ به نقل از زند و منتظری، ۱۳۹۲: ۲۱۸). اعتیاد به استفاده از شبکه‌های مجازی شباهتی هم از حیث محتوا با سایر موارد اعتیاد آور دارد، برای مثال فردی که در طول ساعات شبانه‌روز به طور مداوم از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کند از بسیاری فعالیت‌های زندگی روزمره چون کار، مطالعه، خواب و... بازمی‌مانند (افراسیابی، ۱۳۹۲: ۱۰۸). کرمشاهی و همکاران (۱۳۹۰) مشکل اعتیاد اینترنتی را از عوارض زندگی در دنیای متمدن دانسته‌اند و در پژوهش آن‌ها تفاوت میانگین اعتیاد به اینترنت در بین پاسخگویان دختر و پسر معنادار بود. بدین صورت که میانگین اعتیاد به اینترنت در بین پاسخگویان دختر بیشتر از پسر بود. همچنین ۳۸ درصد پاسخگویان در معرض ریسک اعتیاد اینترنتی قرار داشتند. در بحث از آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی، نکته‌ی حائز اهمیت، ریسک بسیار بالای این گونه شبکه‌ها از لحاظ آسیب‌های اجتماعی و روانی می‌باشد. شبکه‌های مختلف اجتماعی با صدها میلیون کاربر در سال‌های اخیر توجه مهاجمان سایبری را نیز بیش از هر هدف دیگری به خود جلب کرده‌اند. کاربران ساعت‌های بسیاری را برای چت کردن با دوستانشان و چک کردن صفحه شخصی در شبکه‌های اجتماعی صرف می‌کنند (امیری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۷۰). هر جامعه‌ای متناسب با شرایط خود، فرهنگ، رشد و انحطاط خود با انواعی از انحرافات و مشکلات روبروست که تأثیرات مخربی روی فرآیند ترقی آن

جامعه دارد. شناخت چنین عواملی می‌تواند مسیر حرکت جامعه را به سوی ترقی و تعامل هموار سازد، به طوری که علاوه بر درک عمل آن‌ها و جلوگیری از تداوم آن عمل با ارائه راه‌حل‌هایی به سلامت جامعه کمک نماید. به عنوان مثال مسئله اعتیاد به شبکه‌های مجازی را در نظر بگیریم. این مسئله هم به عنوان یک مشکل فردی و هم یک معضل اجتماعی مطرح است. روشن است در سطح اجتماعی منجر به از بین رفتن نیروها و انرژی بارآور جامعه می‌شود. شناسایی علل اساسی و کنترل آن‌ها می‌تواند بسیاری از نیروهای ازدست‌رفته جامعه را تجدید نموده، در مسیر کار سالم جامعه هدایت کند. با توجه به آنچه ذکر آن رفت پژوهش حاضر به بررسی و مطالعه علل وابستگی یا اعتیاد جوانان به شبکه‌های اجتماعی مجازی و آسیب‌های روانی- اجتماعی می‌پردازد؛ بنابراین ما در این بررسی به دنبال پاسخ دادن به این سؤال می‌باشیم: ۱. میزان زمان صرف شده یک جوان اردبیلی در شبکه اجتماعی مجازی چقدر است؟ ۲. نوع استفاده یا پیام‌های دریافتی آن‌ها از چه نوع می‌باشد؟ ۳. میزان گرایش به آسیب‌های اجتماعی در بین استفاده‌کنندگان افراطی از شبکه‌های اجتماعی مجازی چه اندازه می‌باشد؟

مبانی نظری

در علم پزشکی به مطالعه و شناخت ریشه بی‌نظمی‌های ارگانسیم آسیب‌شناسی می‌گویند. در مشابهت کالبد انسانی با کالبد جامعه می‌توان آسیب‌شناسی را مطالعه و ریشه‌یابی بی‌نظمی‌های اجتماعی تعریف کرد. به گزارش هفت روز؛ در واقع آسیب‌شناسی اجتماعی، مطالعه ناهنجاری‌ها و نابسامانی‌های اجتماعی نظیر بیکاری، فقر، اعتیاد، خودکشی، روسپیکری، رشوه‌خواری، ولگردی، زورگیری، گدایی و... همراه با علل و شیوه‌های پیشگیری و درمان آن‌ها و نیز شرایط بیمارگونه اجتماعی است. با عملکردهایی که تاکنون از شبکه‌های اجتماعی در صحنه تحولات جهانی شاهد بوده‌ایم، آسیب‌شناسی اجتماعی در این شبکه‌ها را می‌توان از جنبه‌های گوناگونی مورد اشاره قرار داد؛ مانند:

۱. شبکه‌های اجتماعی می‌توانند کانون‌های شکل‌گیری گروه‌های بزهکار، کلاه‌بردار و هنجارشکن باشند؛
۲. شبکه‌های اجتماعی می‌توانند به بروز جامعه‌ای دو قطبی منجر شوند؛ جامعه‌ای که بخشی از آن، با دسترسی، مشارکت و کنشگری در شبکه‌های اجتماعی به‌نوعی درک از پدیده‌ها رویدادها دست می‌یابد که متفاوت از فهم بخش دیگری از جامعه است. اگر همین درک و برداشت گوناگون مبنای عمل قرار گیرد، امکان وقوع پیامدهای ناگوار وجود خواهد داشت؛
۳. سازوکارهای کاملاً مؤثری برای مراقبت و پیگیری اعمال مجرمانه گروه‌ها و باندهای مروج فحشا و فساد در شبکه‌های اجتماعی وجود ندارد؛
۴. داده‌های موجود در شبکه‌های اجتماعی می‌توانند منبع اطلاعاتی بسیار باارزشی برای سازمان‌های جاسوسی و دولت‌های متخاصم باشند و منافع ملی کشورها را به مخاطره اندازند؛
۵. سایت‌های دریچه ورود به شبکه‌های اجتماعی سایر هستند. با مسدود شدن، از بروز کارافتادگی و هر نوع مشکل نرم‌افزاری / سخت‌افزاری، شبکه روابط و تعاملات در معرض گسستگی کامل قرار می‌گیرد؛
۶. امکان سوءاستفاده از داده‌های شبکه‌های اجتماعی برای تبلیغات و سوداگری همواره کنشگران را تهدید می‌کند؛
۷. دولت‌ها و سازمان‌ها می‌توانند از توان موجود در شبکه‌های اجتماعی برای عملی کردن برنامه‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و تبلیغاتی خود بهره‌برداری کنند؛
۸. گروه‌های هدف در شبکه‌های اجتماعی ممکن است به‌طور ناخواسته در معرض سوءاستفاده افراد، سازمان‌ها و دولت‌ها قرار گیرند. در پایان اشاره به این نکته لازم است که این فهرست می‌تواند بسیار طولانی‌تر باشد و در یک طبقه‌بندی منسجم ارائه گردد و در مطالعات مستقل و موردی به آن‌ها پرداخته شود. هدف از اشاره به آن‌ها، صرفاً به معنای دیدن روی دیگر سکه است (ابراهیم پور و کامیان فضایی، ۱۳۹۲: ۶۰).

- در مورد آسیب‌های روانی شبکه‌های اجتماعی نیز می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:
۱. کاهش احساسات: به دلیل اینکه اغلب ارتباطات در این فضا، به صورت نوشتاری است، اغلب فاقد احساسی است که در فضای واقعی، از طریق قدم زدن، سخن گفتن و... به دست می‌آید. افراد با وجود امکانات ارتباطی در فضای مجازی، دیگر اهمیتی به کیفیت روابط نمی‌دهند و این مسئله، به کاهش بیشتر احساسات منجر می‌شود.
  ۲. متن‌گرایی: علی‌رغم امکانات چندرسانه‌ای موجود در فضای مجازی، هنوز هم قسمت عمده‌ای از ارتباطات در فضای مجازی را ارتباطات متنی در قالب ایمیل و چت تشکیل می‌دهد. ارتباطات متنی می‌تواند شکل جدیدی از هویت مجازی را شکل دهد.
  ۳. انعطاف‌پذیری هویتی: افراد در فضای مجازی، به دلیل نبود راهنماهای چهره‌ای، می‌توانند بازنمایی‌های متفاوتی از خود ارائه دهند.
  ۴. دریافت‌های جایگزین: در ارتباطات مجازی، شما می‌توانید دیوارها را بشکنید، به حوزه خصوصی دیگران وارد شوید و حرف‌هایی را که حاضر نیستند، در ارتباط چهره به چهره به شما بگویند، بشنوید.
- علاوه بر آسیب‌های جدی شبکه‌های اجتماعی مجازی در بعد روانی که به انعطاف‌پذیری هویتی و شکل‌گیری هویت‌های مجازی جدید منجر می‌گردد، مهم‌ترین تأثیرات سیاسی فناوری‌های ارتباطی -اطلاعاتی، تضعیف دولت‌های ملی، اشاعه اطلاعات سیاسی و کاهش مشارکت سیاسی افراد و گروه‌هاست (حسینیان، ۱۳۸۹؛ به نقل از آقانوری، ۱۳۹۰: ۴۷).

روش‌شناسی

با توجه به ماهیت موضوع پژوهش، روش پژوهش از نوع کتابخانه‌ای و میدانی است که به صورت گذشته‌نگر صورت گرفته است. جامعه پژوهش را کلیه جوانان ۱۸ تا ۳۸ ساله اردبیل تشکیل می‌دهند. نمونه پژوهش شامل ۱۰۰ نفر ۵۹ نفر خانم و ۴۱ نفر مرد بودند که به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در گردآوری اطلاعات این پژوهش از پرسشنامه محقق ساخته که شامل یک سری اطلاعات دموگرافیک می‌باشد استفاده گردید که شامل دو بعد می‌باشند که عبارت‌اند از؛ استفاده اعتماد گونه از شبکه‌های اجتماعی مجازی بود؛ و نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌باشد؛ که پرسشنامه تکمیل شده ضمن محرمانه ماندن اطلاعات شخصی آزمودنی‌ها توسط نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه تحلیل قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش همبستگی و درصد فراوانی استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش ۱۰۰ نفر جوانان ۱۸ تا ۳۸ ساله اردبیلی حضور داشتند. ۵۹ درصد آزمودنی‌ها زن و ۴۱ درصد مرد بودند. میانگین سن آزمودنی‌ها ۲۴ بود. ۵۰ درصد وضعیت اقتصادی خود را خوب، ۳۵ درصد وضعیت اقتصادی متوسط و ۱۵ درصد ضعیف گزارش کرده‌اند. در جداول زیر فراوانی متغیرهای مربوط به پژوهش آورده شده است.

جدول (۱)- فراوانی متغیرهای جمعیت شناختی پژوهش

میزان گرایش به آسیب‌های اجتماعی			نوع استفاده (پیام‌های دریافتی)							زمان صرف شده در شبکه‌های اجتماعی مجازی			
زیاد	متوسط	کم	اخبار و اطلاع‌رسانی	کلیپ و موسیقی	تصاویر	نامناسب	طنز (سرگرمی)	مذهبی	آموزنده و علمی	بیشتر از ۱۰ ساعت	۵ تا ۱۰ ساعت	دو تا ۵ ساعت	یک تا دو ساعت
٪۲۹	٪۵۵	٪۲۱	٪۱۲	٪۲۰	٪۲۰	٪۸	٪۲۰	٪۴	٪۱۶	٪۱۲	٪۲۰	٪۴۳	٪۲۵
٪۱۰۰			٪۱۰۰							٪۱۰۰			

همان‌گونه که اطلاعات جدول نشان می‌دهد ۲۵ درصد شرکت‌کنندگان پژوهش حاضر یک تا دو ساعت، ۴۳ درصد دو تا ۵ ساعت، ۲۰ درصد ۵ تا ۱۰ ساعت، ۱۲ درصد بیشتر از

۱۰ ساعت از زمان خود را صرف استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌کنند. که ۱۶ درصد از همین افراد استفاده علمی، ۴ درصد استفاده مذهبی، با هدف سرگرمی، ۸ درصد استفاده نامناسب، ۲۰ درصد از تصاویر، ۲۰ درصد از موسیقی و ۱۲ درصد از اخبار و اطلاع‌رسانی شبکه‌های اجتماعی مجازی بهره می‌برند. نتایج توصیفی نشان می‌دهد که ۲۱ درصد به میزان کم، ۵۵ درصد به میزان متوسط و ۲۹ درصد به میزان زیادی گرایش به آسیب‌های اجتماعی نشان می‌دهند.

جدول (۲) - جدول آزمون ضریب همبستگی بین گرایش به آسیب‌های اجتماعی با میزان و نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

آماره	مقدار کای اسکوئر	وی کرامز	سطح معناداری
میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی	۷/۷۳	۰/۶۲	۰/۰۰
نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی	۵/۷۱	۰/۲۱	۰/۰۳۹

بر اساس فرضیات پژوهش که بر این بود که «بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به آسیب‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد» که نتایج آزمون کای اسکوئر نشان می‌دهد بین این دو متغیر همبستگی معناداری در سطح ۹۹ درصد اطمینان وجود دارد. مقدار وی کرامز نیز نشان‌دهنده وجود همبستگی قوی بین این دو متغیر است. با این حساب می‌توان گفت کسانی که از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌نمایند نسبت به کسانی که از این رسانه بهره‌گیری نمی‌نمایند گرایش بیشتری به آسیب‌های اجتماعی دارند. همچنین با توجه به فرضیه دیگر پژوهش که عبارت است از «بین نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و گرایش به آسیب‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد» نتایج کای اسکوئر در این فرضیه نیز نشان‌دهنده وجود رابطه معنادار بین این دو متغیر در سطح ۹۵ درصد اطمینان می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر بررسی علل وابستگی یا اعتیاد جوانان به شبکه‌های اجتماعی مجازی و آسیب‌های روانی- اجتماعی آن می‌باشد.

شاید بتوان علت جذب یا به عبارتی دیگر وابستگی جوانان به شبکه‌های اجتماعی مجازی را عدم دسترسی آسان به امکانات تفریحی یا هزینه‌های بالا برای استفاده از آن‌ها بیان نمود. یکی از دلایلی که نسل کنونی به این نوع از روابط روی آورده این است که آن‌ها می‌توانند از این طریق در هر زمان و مکانی به ارتباط با دیگران پردازند؛ زمان، مسئله‌ای است که این روزها به معضلی بزرگ در جوامع پیشرفته تبدیل شده است و وجود امکانات فناورانه برای برقراری ارتباط، به‌عنوان راه‌حلی مناسب، از سوی بشر انتخاب شده است. عدم توجه کافی والدین به فرزندانشان نیز می‌تواند یکی از دلایل روی آوردن آن‌ها به چنین شبکه‌هایی باشد. همچنین، با توجه به چالش پیرامون روابط بین دو جنس و تدوین برنامه‌های جداسازی جنسیتی به نظر می‌رسد که آسان‌ترین، در دسترس‌ترین و درعین حال محرمانه‌ترین فضا جهت ایجاد چنین رابطه‌ای، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی باشند. مزایای فوق‌العاده‌ی اینترنت و فضای مجازی را نمی‌توان انکار کرد، زیرا در حال حاضر اینترنت ابزاری مناسب برای توسعه‌ی افکار و اندیشه‌های بشری محسوب می‌شود به شرط آن‌که در راه صحیح استفاده شود. افراد باید برای ورود به دنیای مجازی اطلاعات کافی در اختیار داشته باشند تا دچار مشکلات مالی و اجتماعی نشوند.

ارتباطات سالم در فضای مجازی و لزوم هوشیاری جوانان و خانواده‌ها نسبت به تهدیدات فضای سایبری در درجه‌ی نخست اولویت قرار دارد. پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و توجه والدین به رفتار فرزندان بسیار مهم می‌باشد و برای جلوگیری از هم‌پاشیدگی خانواده‌ها، والدین باید تا حدودی به فناوری‌های روز دنیا مسلط باشند و آگاه باشند که تغییر در رفتار فرزندان به معنای ایجاد تغییر در طرز فکر آن‌هاست و هنگامی که بنیان فکری و شخصیت آن‌ها به صورت ناصحیح شکل گیرد، راه نفوذ شیادان به حریم خصوصی افراد و محیط امن خانواده باز می‌شود. لذا، چنانچه خانواده‌ها نسبت به شیوه‌های جدید ارتباط فرزندان خود آگاهی و شناخت کافی و لازم را داشته باشند، از

انجام بسیاری از جرائم و ارتباطات پنهانی آنان جلوگیری به عمل می‌آید. به‌منظور پیشگیری و کاهش آسیب‌های نوپدید در اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی راهکارهایی مطرح شده‌اند که در صورت اجرای به‌موقع و مناسب می‌توانند ثمربخش واقع شوند؛ برگزاری جلسات آموزشی از سوی مسئولین ذی‌ربط به‌منظور آشنا نمودن و اطلاع‌رسانی به والدین در مورد فناوری‌های جدید به‌ویژه اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی. برگزاری کلاس‌های آموزشی در مدارس و دانشگاه‌ها جهت آگاهی دادن به نوجوانان و جوانان در مورد مزایا و معایب فناوری‌های جدید و نحوه‌ی استفاده‌ی صحیح از آن‌ها. پخش آگهی‌های آموزنده از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در رادیو و تلویزیون در جهت افزایش آگاهی خانواده‌ها در خصوص معایب ناشی از استفاده نادرست شبکه‌های اجتماعی مجازی. خانواده‌ها اوقات بیشتری با فرزندان بگذرانند به‌طوری‌که فرزندان از نظر عاطفی، احساس خلأ نکنند و جهت جبران این کمبود به فضای مجازی پناه نبرند. پخش برنامه‌های کوتاه آموزشی درباره‌ی مزایا و معایب اینترنت از زبان ورزشکاران و هنرمندان محبوبی که عموماً جوانان آن‌ها را الگوی خود قرار می‌دهند. ساخت و پخش فیلم‌ها و سریال‌هایی با موضوع شبکه‌های اجتماعی و مزایا و معایب آن. هنجار سازی‌های مثبت و ترویج فرهنگ استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی. در نتیجه می‌توان گفت دانستن از نیازهای بشر است و دنیای مجازی اینترنت در حال حاضر به‌خوبی توانسته است این نیاز را پاسخ دهد و کاربران فضای مجازی در اینترنت به دنبال پاسخ سؤال‌هایی هستند که در دنیای واقعی ممکن است هیچ‌گاه به آن دست نیابند. فناوری اطلاعات با سرعت شگفت‌انگیزی تمامی ارکان حیات بشری از جمله مقوله‌ی نظم و امنیت و آرامش عمومی را دستخوش تحولات و دگرگونی‌های اساسی نموده است (احمدوند، ۱۳۸۵؛ به نقل از خیری و بهرام، ۱۳۹۲: ۳۱۵). لیکن امروز تنها چیزی که مهم است و اکثر کارشناسان حوزه آسیب‌های اجتماعی بدان اشاره داشته و مورد تأکید قرار می‌دهند آموزش صحیح در جنبه‌های فردی و اجتماعی، ارتقاء سطح کیفی جوامع و زندگی اشخاص، ارائه خدمات مناسب و استفاده صحیح و علمی از این

تکنولوژی نوپدید می‌باشد (باقری نژاد بسابی، ۱۳۹۲: ۶). بنابراین فیلترینگ و قطع دسترسی و کلاً اعمال محدودیت‌های اجتماعی به‌هیچ‌عنوان راهکار مناسبی برای کنترل بازتاب‌های منفی این پدیده نیست و بعضاً نتایج عکس را در پی دارد. در واقع بهتر است با افزایش سطح آگاهی‌ها و آموزش‌های لازم افراد جامعه را به سمت استفاده مطلوب و درست از این شبکه‌ها سوق داد و در مقابل مخاطرات آن واکنش نمود. دولتمردان باید بستر لازم را فراهم آورند تا افراد جامعه خود به این بلوغ فکری دست یابند که کدام بخش از این پدیده یک تهدید و کدام ابزار آن یک فرصت در جهت اعتلای سطوح فردی اجتماعی‌شان است.

فهرست منابع

- آقانوری، سحر (۱۳۹۰)، بررسی انگیزه و تمایلات کاربران اینترنتی برای عضویت در فیس‌بوک و تأثیر آن بر سرمایه اجتماعی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ص: ۴۵-۵۰
- ابراهیم پور کومله، سمیرا و خزایی، کامیار (۱۳۹۲)، آسیب‌های نوپدید؛ شبکه‌های اجتماعی مجازی در کمین خانواده‌ی ایرانی، دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی آموزشی و عضو باشگاه پژوهشگران جوان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس، چالوس، ایران، ص: ۵۶-۷۰.
- اروانه، پدram (۱۳۹۱)، نقش شبکه‌های اجتماعی در جوامع به‌اصطلاح مدرن، جلد ۱، انتشارات هرمزان، ص: ۱۲-۱۸.
- افراسیابی، محمدصادق (۱۳۹۲)، مطالعات شبکه‌های اجتماعی و سبک زندگی جوانان، تهران: انتشارات سیمای شرق، ص: ۱۰۸.
- امیری، مجید، تاج‌آبادی، رضا و رحیمی، محمد (۱۳۹۰)، نقش شبکه‌های اجتماعی اینترنتی در جنگ نرم سایبری، اولین همایش شبکه اجتماعی و فضای سایبری و نقش آن در تأمین امنیت و آگاهی خانواده، تهران، ص: ۱۸۰-۱۶۸.
- باقری نژاد بسابی، سعید (۱۳۹۲)، بررسی یک آسیب اجتماعی، اعتیاد اینترنتی در فضای مجازی و ارائه راهکار، آسیب‌شناسی اجتماعی، ص: ۵-۷.

- خیری، جرجرزاده و بهرام، مریم (۱۳۹۲)، ارائه مدلی مفهومی برای بررسی نظری تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر تصمیم خرید مصرف‌کنندگان، همایش تخصصی بررسی ابعاد شبکه‌های اجتماعی، سلسله همایش‌های دفاع سایبری (۳)، تهران، ص: ۳۱۹-۳۱۱.
- زند اقطاعی، مهدیه و منتظری، محمد (۱۳۹۲)، بررسی نقش و جایگاه فناوری اطلاعات و ارتباطات در کارآفرینی دانش آموزان از دیدگاه دبیران هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای شهرستان حاجی‌آباد، اولین همایش ملی دانشگاه کارآفرین، صنعت دانش محور، بابلسر، دانشگاه مازندران، ص: ۲۲۷-۲۱۴.
- ضیایی پرور، حمید و عقیلی، سید وحید (۱۳۸۹)، بررسی نفوذ شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان کاربران ایرانی، فصلنامه‌ی رسانه، سال بیستم، شماره‌ی ۴ (پیاپی ۸۰)، ص: ۴۲-۲۳.
- کرمشایی، فائزه؛ پناهی، امین؛ صادق نیا، احمد و زبدی، یاسر (۱۳۹۰)، بررسی اعتیاد به اینترنت و فضاهای مجازی در بین جوانان و نوجوانان، همایش ملی صنایع فرهنگی نقش آن در توسعه‌ی پایدار، ص: ۹-۱۱.
- Body DM & Ellison NB (2008), Social network sites :Definition, history, and scholarship. Journal of Computer Mediated Communication(1)13:230-210.
- Kontynon, G and Ajala, P (2011), Internet mediation: A theory of alternative globalization movements. In M. Gurstein & S. Finquelievich (eds.), Proceedings of the 1st International Workshop on Community Informatics. Montreal, Canada, October 8, 2002: 23-34.
- Price, K (2010),"Is a New Worldwide Web Possible? An Explorative Comparison of the Use of ICTs by Two South African Social Movements," African Studies Review, Volume 50, Number 1 (April 2007). The Web 2.0 Glossary: R-Z (2011).